

CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE

Seria C.

„DIN LUMEĂ LARGĂ”

SUB DIRECTIVA REDACȚIONALĂ A D-LUI PROF UNIVERSITAR

I. SIMIONESCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

OLARUL SAVANT

DE

I. SIMIONESCU

Profesor la Universitatea din București.

Seria C.

CARTEA ROMÂNEASCĂ

No. 45

„CUNOȘTIINȚE FOLOSITOARE“

* = 8 lei numărul ; celelalte 5 lei

Seria A „Știință pentru toți“.

- No. 1. Cum era omul primitiv de *I. Simionescu.**
- ” 2. Viața omului primitiv de *I. Simionescu.**
- ” 4. Albinele de *T. A. Bădărău.*
- ” 8. Furnicile de *T. A. Bădărău.*
- ” 10—11. Pasteur de *C. Moțaș.*
- ” 13. Telefonია fără fir de *Tr. Lalescu.*
- ” 14. Porumbeii mesageri de *V. Sadoveanu.*
- ” 15. Planeta Marte de *Ion Pașa*
- ” 16. Dela Omer la Einstein de *General Sc. Panaitescu*
- ” 17. Cum vedem de *Dr. I. Glăvan.*
- ” 18. Razele X. de *Al. Cișman.*
- ” 19. Omul dela Cucuteni de *I. Simionescu.*
- ” 20. Protozoarele de *I. Lepși.*
- ” 21. Fulgerul și trăsnetul de *C. G. Brădeșeanu.*
- ” 22. Nebuloasele gazoase de *M. E. Herovanu.*
- ” 23. Bacteriile folositoare de *I. Popu-Câmpeanu.*
- ” 24. Scrisori cerești (Meteorite) de *I. Simionescu.*
- ” 25. Din istoricul electricității de *Stel. C. Ionescu.*
- ” 26. Mercur și Venus de *C. Negoită.*
- ” 27. Reumatism și arteroscleroza de *Dr. M. Căhănescu.*
- ” 28. Oameni de inițiativă de *Apostol D. Culea.*
- ” 29. Henri Ford de *Ing. N. Ganea.*
- ” 30. Musca de *I. Mureșanu.*
- ” 31. Ciupercile de *I. Popu-Câmpeanu.*
- ” 32. Cifrele de *G. M. Lăzărescu.*
- ” 33. Animale de demult de *I. Simionescu.*
- ” 34. Lămurirea potopului de *I. Simionescu.*
- ” 35. Din viața oamenilor întreprinzători de *Apostol D. Culea.*
- ” 36. Societatea națiunilor de *Artur Gorovei.*
- ” 37. Ficatul și boalele lor de *Dr. M. Căhănescu*
- ” 38. Electrochimia și electroliza de *N. N. Botez.*
- ” 39. Noțiuni de electricitate de *Ing. Casetti*
- ” 40. M. Berthelot de *Căpit. M. Zapan.*
- ” 41. Isoare actuale de energie de *E. Severin*
- ” 42. Goethe ca naturalist de *Prof. I. Simionescu*
- ” 43. Viața'n munți de *I. Simionescu.**
- ” 44. Principii de biologie de *I. Simionescu.**
- ” 45—46 Fauna Mării Negre de *Băcescu M. și Cărăușu S.**

Seria B. „Sfaturi pentru Gospodari“

- No. 1. Ingrijirea păsărilor de *Prof. C. Moțaș.*
- ” 2. Despre tovarășii de *Preot C. Dron.*
- ” 3. Despre scarlatină de *Dr. I. Gheorghiu.*
- ” 4. Livada din sâmburi de *G. Gheorghiu.*
- ” 7. Morcovul și alte legume de *P. Roziade*
- ” 8. Sifilisul de *Dr. E. Gheorghiu.*
- ” 10. Votul obștesc de *A. Gorovei*

SERIA C.

No. 45.

CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE
DIN LUMEA LARGĂ

OLARUL SAVANT
(BERNARD PALISSY)

DE

I. SIMIONESCU

Profesor la Universitatea din București

BIBL. UNIV. CLUJ

06617-2. III. 1933

EXEMPLAR LEGAL

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”, BUCUREȘTI

3746-933

BCU Cluj / Central University Library Cluj

222161

INTRODUCERE

Bernard Palissy este cunoscut și sub numele de „Olarul savant”.

Și-a câștigat pâinea zilnică printr'un meșteșug, olăria. E numit savant pentru că nu s'a mulțumit să muncească zi și noapte, ci băga'n samă orice i se părea că prezintă importanță și căuta să-și lămurască totul prin judecata proprie.

În Istoria artei universale numele lui este cunoscut, pentru că a aflat din nou cum se face smalțul, aplicându-l la lucrări de artă.

Numele lui Bernard Palissy însă se găsește citat și în Istoria Științelor, căci ideile lui sănătoase, asupra geologiei și paleontologiei în special, scoase din observări proprii, sunt cu totul diferite de ale învățaților vremii; anunță timpurile de mai târziu, când știința este pusă pe temelie trainică.

Se citează de obicei, numele lui alături de al marelui Leonardo da Vinci, uriaș al omenirii, savant, pictor, sculptor, cercetător ager și senin din vremea Renașterii italiene.

Bernard Palissy ajunge la deosebită cinste, numai prin muncă neobosită și voință hotărâtă, neslăbită, ca să ajungă la ceiace-și propune.

Viața lui prin aceasta se dă ca exemplu tuturor și pretutindeni. E plină de mari învățăminte. El este tipul omului adevărat, folositor patriei sale și omenirii întregi. Prin muncă răsbește greutățile neînchipuit de aspre; munca și voința îl înalță deasupra valurilor gata să-l înghită. Nu șovăie nici chiar dacă alții, și în primul rând nevasta lui, îl socoate nebun. Pentru oamenii care nu înțeleg ce însemnă un ideal în viață, sunt nebuni toți acei care se luptă pentru a ajunge o țintă depărtată.

Nu se mulțumește să muncească din răspuțeri. La fiecare pas, însemnă ce vede, judecă și caută lămurirea schimbărilor și a lucrurilor. Prin sine ajunge la o cultură superioară vremii și savanților profesori dela Sorbona, care se mulțumesc să tălmăcească în toate felurile părerile înțelepților din vechime, din cuvântul cărora nu ies. Bernard Palissy poate fi socotit ca un revoluționar în această privință.

Dar el nu se mulțumește să ajungă dobă de carte numai pentru dânsul. Ce află, ce câștigă prin judecată, caută să împărtășească altora, prin vorbe înțelese de toată lumea. Este astfel cel dintâi popularizator al științei și întemcietorul Universităților populare, azi așa de răspândite pentru chemarea mulțimii către lumina culturii.

În acest fel viața olarului savant nu este interesantă în sine, împlinind curiozitatea cuiva. Ea este o măreață pilduire pentru oameni. Poate folosi drept învățătură mai ales nouă, care prea mult nesocotim munca și voința de a răzbi greutățile.

Mereu se vorbește de patrie, de neam. Nu e de ajuns a le pomeni la zile mari. Fiecare e dator să contribuie prin muncă a le da valoare și întărire. E necesar de îndrumat mai cu samă tineretul către munca nu dibuită, ci bizuită pe o conștiință valorificare a timpului, a puterii individuale și a împrejurărilor istorice în care trăiește.

Tineretul trebuie să fie bine înarmat cu tot ce ajută izbânda finală: trup sănătos, minte ageră, suflet larg, iubitor de bine și frumos. Școala servește spre a da oamenilor mijloacele pentru întărirea culturii. Icoana oamenilor aleși, ori de unde ar fi ei, poate servi drept îndemn la acțiune și mai ales la înțelegerea valorii pe care o are omul adevărat în propășirea neamului său.

Forța e biciuită de cultură și susținută de acțiune. Azi mai ales, pentru noi, se cere acțiune. Moleșala ne duce la pieire.

Viața olarului savant Bernard Palissy, poate servi ca exemplu de ce însemnă acțiune și îndârjită voință în viața omenirii.

VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI BERNARD PALISSY

(1510—1590)

Vâltoarea vremii. Bernard Palissy a venit pe lume cu vre-o 6 ani după ce a închis ochii de veci Ștefan-cel-Mare. Se născu în satul Capelle-Biron, din părinți săraci. Tatăl său era meșteșugar.

Erau vremuri de mari prefaceri în apusul Europei. Cu începutul veacului al 16-lea se arătau zorii unei lumi nouă.

La 1450 Gutenberg descoperă tiparul: gândurile scrise pot fi mai ușor împrăștiate, răspândind lumina și alungând ceața de peste oameni.

La 1492 Cristofor Columb punând piciorul pe Insulele Antile, deschidea omenirii o eră deosebită.

Mintea nu se restrânge numai la cele cunoscute din ținuturile ce înconjură Marea Mediterană. Sfera de observare, deci de judecată, se lărgeste.

Invățăturile lui Aristotel, filosoful grec tălmăcit și răstălmăcit cât a ținut evul mediu, nu mai

ajung pentru a lămuri tot ce a adus la iveală călătoriile depărtate.

Prin luptele dintre trei împărați tineri, dornici de cuceriri și mai ales râvnitori după întâietate, se răscolește lumea apusană.

Francisc I luptând în Italia, deschide porțile pentru ca Renașterea italiană să pătrundă și în Franța.

Carol al V-lea, rivalul lui Francisc I, stăpânind

Cristofor Columb.

Aristotel.

Europa din Spania și până în Ungaria, face ca vântul Renașterii să sufle chiar până'n meleagurile noastre, măcar ca o adiere.

Cam în acelaș timp, mai înspre noi se pregătesc alte evenimente importante. După ce Turcii cuceresc Constantinopolul (1453), amenință spre răsărit inima Europei. În zadar Ștefan cel Mare se împotrivește puhoiului.

Se mai întâmplă însă o însemnată schimbare ce tulbură Europa. Credința catolică, răspândită și puternică, este sdruncinată de reforma lui

Luther (1517), iarăși cu slab ecou până'n me-leagurile carpatice.

La noi pe acea vreme un Ștefan cel Mare fuge când la Cetatea-Albă, când în Codrul Cos-minului, ca să-și apere țărișoara de unguri, leși, tătari ori turci. Liniște de așezare nu există.

Dincolo, însă, în apusul depărtat, rășboaiele nu sunt piedică pentru năzuința către prefacerile de tot soiul.

Omenirea se trezește ; ceața evului mediu prinde a se risipi. Ori cine e mai răsărit își pune întrebări asupra schimbărilor ce dau năvală. Mintea e neconținut frământată de tot ce ochii văd. Din neogoiata cercetare nasc alte gânduri ce împing omenirea cu pași repezi spre lumina tot mai plină.

E primăvara omenirii, când se spală spuma omătului, când zile senine sunt viâslate cu altele, pe sfârșite, ce aduc câte un val de viscol.

În asemenea perioadă de sbucium după adevăr și lumină se nascu Bernard Palissy într'o regiune dinspre coasta sudică a Oceanului Atlantic din Franța.

Invățătura. Pe acea vreme nici în Franța nu erau școli pretutindeni. De aceia rar copil născut din părinți săraci, care putea scrie și citi. Era o minune. Bernard Palissy iese și el din sărăcie. O mărturisește singur când scrie că era : „une personne fort abjecte et de basse condition”.

Cum a ajuns să învețe a citi, nu spune. Destăinuște însă că după aceea a fost un autodidact. N'avea o pregătire culturală, obișnuită pe acea vreme la cei nobili. „Nu știu nici grecește, nici ebraica, nici latineasca; nu sunt nici poet, nici retorician”. În schimb însă citește tot ce-i cade în mână. Citește și vrea să înțeleagă. Ș'a căpătat astfel învățătura cum de altfel tot el spune: „avec les dents”, cu dinții. E o expresiune foarte nimerită ca să arate truda.

Pe acea vreme însă funcțiunile nu se dădeau oricui. Trebuia cineva să fie nobil. Ca să trăiască, Palissy era silit să muncească. Prin muncă s'a ridicat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tăctor de sticlă. Tatăl său fiind meșteșugar, ș'a dat băiatul tot la un meșteșug, pe timpul acela, mănos dar și nobil. Mănos că se clădeau multe biserici. Nobil pentru că atingea arta.

Ferestrele de la bisericile gotice, înguste și cu multe ochiuri felurit colorate, din care se alcătuiau figuri de sfinți, aduceau destul câștig, pentru a da meșteșugarului pâinea cea de toate zilele.

Mai târziu însă meșteșugul slăbi. Cu vântul reformelor bisericile se clădeau în alt stil. Se cereau ferestre mai largi, care se lese să pătrundă lumina bogată asupra altarului. Ferestrele colorate se cătau tot mai puțin.

S'a lăsat atunci de tăiatul geamurilor pentru biserici. A pornit pe alt drum. S'a apucat de he-

tărncie, ceea ce dovedește că avea o cultură bogată, spre a se putea mlația împrejurărilor. N'a pregetat să s'arunce într'o direcție cu totul deosebită de meșteșugul dintâi, ceea ce însemnă o minte ageră și întreprinzătoare.

Pribeșia. În această perioadă din viață, cade neastâmpărul omului nemulțumit cu ceea ce vede în orașelul în care trăia, Saintes, din apropierea Garonei. Dorința lui de a afla cât mai multe îl făcu să cutreere Franța aproape de la un capăt la altul, ca un pelerin, cu toiagul drept sprijin și sacul drumețului în spate.

Îl mâna un dor lăuntric de a vedea oameni și lucruri, de a-și îmbogăți cunoștințele prin cercetări proprii. Nu era omul care să se mulțumească numai cu ce găsea în cărți. Pentru el „Théorique”, teoria, pe acea vreme mai mult o vorbărie de avocat în stare să scoată negru ce este alb, nu-l îndestula. Ținea la „Pratique”, la partea practică, ce se capătă prin propriile simțuri, din marea carte a naturii, în care fiecare foaie reprezintă o viață, fiecare rând o înțelegciune. Atunci, ca și acum, excursiunile, pribeșiiile conștiente, cu anumită țintă, țin locul celui mai de samă dascăl, pentru oricine are ochi de văzut și urechi de auzit.

Cu toiagul în mână, muncind când i se sfârșesc merindele, ajunge până'n Bretania și Ardeni cătră nord, până'n Pirinei la sud. Cunoaște țara în lung și lat.

Nu se împacă numai să călătorească. Ce vede înseamnă. Caută să se gândească la tot ce întâlnește în cale.

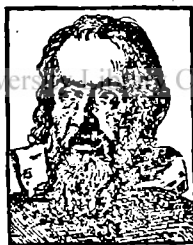
Când se întoarce acasă din pribegie e altul; e un om în adevăratul înțeles al cuvântului.

Ajunge învățat nu din citirea gândurilor scrise de alți. E învățat prin experiență proprie. Devine cartesian cu mult înaintea lui Descartes.

O întâmplare. Întâmplările joacă adesea un deosebit rol în viața oamenilor. Întâmplarea, se zice, a făcut pe Newton să descopere legea gra-

Newton.

Galileu.

vitațiunii. Un măr căzut din pom, l'a dus la descoperirea principiului care a revoluționat gândirea omenească.

Tot așa Galileu ar fi descoperit pendulul, privind cum se clatină candelabrul din catedrala dela Pisa, iar Arhimede făcând o baie, a sărit ca ars, strigând „Evrika”, am găsit.

Se dau întâmplărilor o însemnătate mai mare de cât o au în realitate. Nu se ține 'n seamă că învățații pomeniți erau de mult preocupați de anumite probleme științifice.

Prin apăsarea unui buton se aprinde lampa electrică; fără electricitatea din fir însă butonul apăsat, n'ar aduce lumina 'n casă.

Așa e și cu întâmplarea.

Tot pe sama întâmplării se pune și noua întorsătură în viața lui Bernard Palissy. Ii cade 'n mână un hârb smălțuit, frumos colorat, probabil din darurile aduse din Faenza (Italia) guvernatorului Antoine de Pons. Minunea e săvârșită; butonul e apăsat.

„Văzând că sticlăria nu mai are cătare, m'am gândit că dacă aș găsi mijlocul să scot smălțuri, aș putea fabrica vase și alte lucruri frumoase, pentru că din mila lui Dumnezeu, mă pricep ceva în ale desenului. De atunci, fără să-mi treacă prin minte că nu știam cum se lucrează lutul, m'am pus să caut smălțul, ca un om care dibuește prin întuneric”.

Vase smălțuite. Industria olăritului este cea mai veche. Omul din vremea neolitică pe vase ș'a arătat înclinarea către manifestațiuni artistice, întâi scrijelind cu unghia, cu un vârf de os, desemnuri lineare fel de fel. Frumosele vase descoperite la Cucuteni lângă Iași arată desăvârșirea artistică a omului primitiv aplicată nu numai la forma cât și la împodobirile colorate

de pe vase. Smalțul descoperit mai târziu din topirea diferitelor soiuri de roci, nu are rost numai de a da vasului tărie, ci de a da puțință artistului să-și pună în practică imaginația. Sunt vase smălțuite chiar la olarii noștri, care alcătuiesc în casele gospodinelor podoabă aleasă.

În vremea Renașterii italiene vasele smălțuite au ajuns obiecte prețuite de artă, mai ales prin activitatea artistului Della Robbia. Alcătuirea smalțului a rămas însă o taină luată de artist în mormânt. Nici o indicație scrisă nu s'a păstrat după el, de felul și proporțiile rocilor folosite în fabricarea smalțului, ajuns la perfecție. Când B. Palissy ș'a pus în gând să caute smalțul, însămnă că a plecat de la a d c. A luat locul descoperitorului primitiv, ajungând, prin o trudă suprapunencască, la măestria lui Della Robbia.

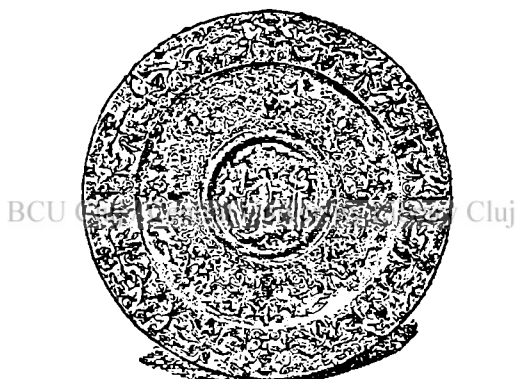
Frumos vas cu înflorituri, din vremea neolitică (Cucuteni-Iași).

A umblat după probe de roci care să-i dea smalțul dorit. Nu le-a găsit dintr'o dată; a făcut încercări costisitoare, îndelungi; la urmă a biruit.

Nu numai că găsește mineralele pentru fabricarea diferitelor smalțuri, dar vasele care le

fabrică, le împodobește cu tot soiul de figurine, colorate deosebit și compuse măestrit.

Până ce ajunge la țintă a îndurat cele mai grele chinuri. Prin ele însă viața lui e dată ca exemplu. Prin perioada aceasta de muncă neobosită din viața lui, cea mai sbuciumată, este socotit ca tipul adevăratului om, care cată în toate chipurile să ajungă la ceia ce vrea.

Unul din vasele smălțuite
făcute de Bernard Pallssy.

Acum se apropie de liman, acum un val îl afundă în prăpastia întunecată a apelor. Sărit de puteri să lasă o bucată de vreme în voia soartei. Zarea țărmlui îi întetește din nou voința. Iși încordează puterile și iată ! acelaș val care amenința să-l doboare, îi ajută să simtă sub picioare pământul primitiv.

E reproducerea în scurta viață de om, a istoriei omenești.

Sbuciumările sufletești ale lui Palissy din perioada descoperirii smalțului, vrăstarea speranțelor cu amăgirile, năluca izbânzii și durerea realității, martirizarea trupului și clocotișul sufletesc pentru realizarea unei idei, au servit lui Lamartine și Brieux, drept material pentru sguuitoare dramic.

Zilele de chin. Fără să știe de unde să înceapă ca să capete smalțul visat; încep dibuirile. Încearcă tot soiul de minerale; le pisează, le pune în proporții felurite, le arde. Nimic; nici un semn mulțumitor.

Așa a ținut câți-va ani.

Ca să nu cheltuiască tot ce bruma avea, cu clădirea cuptoarelor de încercare, trimete la olari amestecurile ce le pregătește cu grijă. Nimic. E primul val ce-l doboară.

Intr'o clipă de desnădejde, ajungând să nu aibă ce mânca, se întoarce la ocupația din tinereță, la lucrările de hotărnicie. Speranțele înșelate i-au alungat liniștea sufletească. Nu se gândește decât la încercarea neisbutită. Ii stătea în inimă ca un ghimpe. Ori va muri de sărăcie, ori de muncă anevoioasă, tot una îi era.

Se apucă din nou să caute smalțul, ce nu-i dădea răgaz, nici măcar să doarmă. Incepe iarăși truda. O primă licărire i se arată. Din 300 de probe ce le-a trimes la un olar ca să-le

ardă, una singură arată o strălucire de sticlă curată. „Mi-a făcut așa de mare bucurie, în cât am socotit că am devenit o nouă ființă”.

Zarea de o clipă o dorește să fie lumină deplină. De acum începe, munca de hamal încordată, adevărată muncă silnică. Neavând cu ce plăti un servitor, singur macină pământurile, singur cară apă spre a le înmuia. Lucrează cât doi.

Singur își construiește cuptoarele. Nu mai avea nici lemne nici cu ce să-le cumpere. Cuptorul cerând un foc continuu, și când își dă samă că numai un pas mai are până la izbânda deplină, aruncă 'n foc mobilele din casă, dușumelele, tot ce are din lemn, numai ca să ajungă la înfăptuirea visului.

Ca să facă un cuptor nou, trebuie să strice pe cel vechiu, căci altcum n'avea mijloace să-și cumpere material proaspăt. Păreții cuptorului însă erau ca piatra, întăriți de foc. Nu prindeau nici vârful casmalei.

„De o lună de zile, scrie amărâțul dar svăpăiatul olar, nu s'a uscat cămașa de pe mine; mânele erau numai o rană. Ca să mănânc eram silit să învălesc degetele cu cârpe”.

Mai departe :

„Neavând scânduri din care să fac un acoperiș cuptoarelor, multă vreme stăteam nopți întregi în bătaia vântului și a ploii, ca să păzesc focul. Nu aveam de la nimeni cel mai slab sprijin ori mângâiere. Numai bufnițele deoparte îmi țineau de urât, cu glasul lor sinistru ori câinii care urlau

de altă parte. De câte ori, mort de oboseală, ud până la piele, îmi venea să părăsesc totul ! Mă duceam la culcare abea pe la miezul nopții sau chiar când se crăpa de ziuă ; eram rupt și murdar ca un om târât prin murdăriile orașului. Mă duceam la locul de odihnă pe dibuite, fără lumânare, clătinându-mă în mers ca un om amețit de băutură, sprijinindu-mă de ce întâlneam când în dreapta, când în stânga, cu sufletul amărât, cu atât mai amărât, cu cât munca era în zadar făcută.

Ud și ostenit cum eram, necăjit ca un câne alungat de trecători, în casă mă aștepta altă persecuție, mai rea de cât toate celelalte neazuri. Gândindu-mă la acele vremuri, mă mir cum de nu m'am stâns de muncă și tristeță".

Zece ani a îndurat foamea, frigul, boala, nepăsarea tuturor. Nu-l cruțară ai lui, care-l învinuiau că-i duce la sărăcie, umblând după cai morți ca să le ție potcoavele. Cei din afară îl țineau drept nebun sau că fabrică, în taina nopții, monede false.

După zece ani de sbucium și chinuri, în sfârșit izbutește. Nu numai că ajunge să fabrice vase smălțuite cu figuri pe ele, dar experiențele îndelungi îl conduc la măsuri care și azi se folosesc în fabricile de porțelanuri fine ori faianțe.

Ca să nu cadă cenușa ori scânteiele pe obiectele de preț puse la ars și să tulbure fineța smalțului topit, el folosi niște învelitori de lut cu care acoperea obiectele scumpe.

Ca și călătorul care uită oboseala când se vede pe vârf de munte, unde e răsplătit prin priveștiștea ce-i mângâie privirea, tot așa și B. Palissy începe să se bucure de viață, când ș'a ajuns ținta. Devine dintr'o dată vestit, iar vasele ce le fabrică îi aduc bani și renume.

„La rustique figuline”, figurile în relief smălțuite, cu care împodobeste obiectele făcute și le dă valoarea artistică, îi aduc cinste și sprijinul aristocrației bogate și a tot puternice.

Calvinismul. Pe lângă alte mișcări importante, la începutul veacului al 16-lea are loc și întinderea învățăturilor lui Luther. Aduc o mare furtună în lumea credincioșilor și adâncă lovitură catolicismului.

În Franța reforma lui Luther găsi mare răsunet mai ales între intelectualii timpului.

Un adept al lui Luther, Calvin, devine propagandistul călduros al reformei în Franța, unde calvinismul făcu repede numeroși adepți. Printre cei dintâi luptători pentru noua religie fu și Palissy, fire care nu cunoștea ce este liniștea. Cu toate pornirile care începură împotriva protestanților, credincioșii religiei noi, Palissy nu se ascundea ci sta în fruntea adepților lui Calvin.

Când se porni reacțiunea în contra lor, este închis, transportat la Bordeaux și aproape să plătească cu viață îndrăzneala.

Arta însă l'a scăpat.

Chiar ducele de Montpensier, catolic, îl iea sub ocrotire, iar Caterina de Medicis, dându-i titlu de inventator „des rustiques figulines du Roi”, l'a pus sub ocrotirea domnească.

Avea să moară însă tot de pe urma credinței sale.

Ocrotirea regească îl duse la Paris.

Când s'a restaurat palatul Louvre între anii 1865—78, s'au găsit urmele cuptoarelor în care, sub conducerea lui Palissy, se ardeau vasele smălțuite fabricate de el, ajunse căutate de toți nobilii Franței.

Leonardo da Vinci și B. Palissy. Renașterea italiană, a pus capăt tiraniei stăpâniri până și asupra gândirii, din partea bisericii catolice. Apropierea de cultura și arta antică, în special cea greacă, aduce înprospătarea spiritului omenesc, caracteristica Renașterii. Mulți dintre însemnații reprezentanți ai acestei vremi de strălucire în toate direcțiile, se asemănau cu gânditorii antici prin varietatea preocupărilor lor.

Leonardo da Vinci bunăoară, unul dintre lăuceferii spiritului omenesc, nu era numai artistul care a zugrăvit „Cina cea de taină”, ori sculptorul care a făcut statuia călare a lui Francisc de Sforza, ci omul de știință iscusit, unul din cei dintâi care a stabilit principiile aeroplanului.

Propune lui Ludovic cel Mare să facă tunuri care aruncă materii inflamabile, să distrugă fortărețe a căror fundație nu este de piatră.

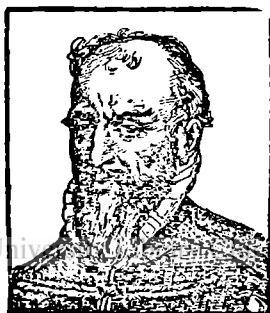
Inchipuie canalul care să lege Pisa de Florența ¹⁾.

Lui se datorește canalizarea Padului, de se transformă Lombardia într'un grâнар. Totdeauna imaginația lui se sprijină pe știință. E unul din puținele genii universale.

Răsboaiele lui Francisc I al Franței, au ca urmare deșteptarea Renașterii franceze. Arhi-

Leonardo da Vinci.

Bernard Palissy

tectura este influențată de arta italiană; atunci se clădesc multe din castelele de pe valea Loarei, care și azi formează mândria arhitecturii franceze. Francisc I chiamă pictori italieni, ca să împodobească palatul de la Fontainebleau. Tot el dă găzduire, cătră bătrânețe și lui Leonardo.

Se poate face o apropiere între Leonardo da Vinci și olarul savant, B. Palissy.

¹⁾ Simionescu. *Oameni aleși*. Vol. I. *Străinii*. Ed. IV. Cartea Românească. Lei 90.

Ambii pleacă dela artă, spre a ajunge prin observare și judecată, la generalități care trec de vremea lor, prevestind curente întemeinate mai târziu, chiar în științe.

Și B. Palissy propune regelui său mijlocul de a zidi cetăți care nu pot fi cucerite, resistând la bătaia tunurilor. Vestita scrisoare (*Codex atlanticus*) prin care Leonardo da Vinci își oferă serviciile sale variate, fructele unor îndelungi preocupări științifice, își găsește asemănarea în *Discours admirables de la nature* al lui Palissy, tipărite la Paris în 1580.

Aceasta e o caracteristică a timpului. N'a venit încă vremea concentrărilor spre anumite specializări. Privirea rătăcește peste tot ce-i iese omului înainte, căci toate cuprind încă ceva nou. Imaginația în lipsa unor pregătiri și cercetări metodice, joacă rol însemnat. De aici împletituri de idei sculptoare, de aprecieri juste, care rămân în știință, observațiuni uimitoare prin preciziunea lor, alătura de păreri copilărești, sboruri departe de realitate, interpretări ce deșteaptă surâsul.

Imprejurările, lipsa unor prealabile pregătiri, nu permit o statornică preocupare într'o anumită direcție. Agerimea minții singură lucrează, putând descoperi naste scânteieri ce vor lumina mai târziu cărarea bătută de alții.

Olarul savant. Activitatea lui Palissy la Paris, nu se restrânge numai la supravegherea fabricării

obiectelor de artă. În viața lui sbuciumată, în excursiunile făcute în toate părțile Franței după mineralele trebuitoare pentru smalt, a văzut multe. Le-a însemnat. Asupra lor a meditat. A căutat să dea explicații logice diferitelor fenomene pe lângă care mulți au trecut înaintea lui, dar le-au căutat lămurirea în învățăturile lui Aristotel, socotite ca literă de evanghelie, neschimbătoare.

În această privință Palissy nu e numai un autodidact dar și un revoluționar. „Avea groază de știința oficială, îngădită în căile rutinii. Eșt din popor, având drept învățător natura, el vrea savanți cu pestelca muncitorului, plini de fum, negri ca niște ferari”.

E înaintașul principiilor moderne în educația mulțimii. E precursorul lui J. J. Rousseau, cerând să se învețe științele nu prin memorizarea spuselor altora, ci observând natura, folosindu-se de simțurile proprii.

E îndrăgneaț de altfel, bizuindu-se numai pe ceiaze văzuse.

„Știu bine, scrie el, că mulți își vor bato joc de mine, zicând că nu e cu puțină ca un om nedeprens cu limba latină să priceapă lucrurile din natură; vor mai spune că e o mare îndrăzneală din partea mea de a scrie împotriva părerii tuturor filosofilor iluștri și vechi, care au umplut pământul cu înțelepciunea lor”.

Și astfel să încumete să deschidă cursuri de popularizare la poarta cetăței Sorbonei. E so-

cotit drept intemeietorul Școlilor de adulți și a Universităților populare.

În 1575, deci la 65 ani, prin alișe lipite pe străzi, anunță prelegeri publice plătite, nu în limba savantă a vremii, latina neînțeleasă de oricine, ci în frumosul și bogatul graiu al popoului.

„Uitându-mă la părul alb din barbă, gândindu-mă la puținele zile ce mai am de trăit și nevoind să duc în mormânt darurile ce mi le-a dat Dumnezeu, am crezut de datoria mea să împărtășesc și altora ceiace am adunat o viață întreagă”.

Conferințele sunt ascultate de un public tot mai numeros. A făgăduit de patru ori prețul intrării, aceluia care îi va găsi greșeli teoretice; nimeni însă nu-l combate.

Nouă ani în șir ține în afara Sorbonei, prelegerile sale asupra celor mai variate subiecte științifice. Prin ele se arată multilateral, cu observațiuni juste. El introduce demonstrațiunile în prelegeri. Din tot ce a adunat în excursiunile sale a alcătuit un muzeu, pus la dispoziția auditorului.

E de remarcat că aceasta se întâmplă în vechicul al XVI-lea înainte de a fi ars pe rug Giordano Bruno, cel care a îndrăsnit să pună la îndoială că soarele se învârtește în jurul pământului.

I-a trebuit lui B. Palissy un curaj de adevărat erou, ce să înfrunte prejudecățile și să vorbească

altfel de cât cum dădeau voie părinții bisericii catolice. Prelegerile ținute de olarul savant sunt în bună parte cunoscute, căci le-a tipărit, în două lucrări : *Recepte veritable* și *Discours admirables de la nature*.

E făuritorul sau anunțătorul unor legi științifice necunoscute până la el.

Înainte de el Torricelli relevă principiul gravitației. Spune că nu există vid în natură; cunoaște dilatarea corpurilor prin căldură, cași principiul vaselor comunicante. Își dă samă de puterea aburilor înainte de el Papin; știe că chilimbarul frecat are puterea de a atrage.

În chimie duce o luptă înverșunată împotriva șarlatanismului răspândit de alchimiști; deosebește fenomenul cristalizării de formarea gheții; cunoaște rolul sărurilor în agricultură; distinge fenomenul afinității de al atracțiunii. Este antemeritgătorul lui Lavoisier în enunțarea principiului că nimic nu se pierde în natură.

Hoefler în istoria chimiei, ca și Dumas, îl consideră ca unul dintre întemeietorii acestei științe.

Fosilele. Numele lui B. Palissy nu este pomenit numai în chimie, ci și în geologie. El a interpretat științific natura fosilelor, cât și suprapunerea păturilor din scoarța pământului.

Fosilele erau socotite înainte de el, și încă multă vreme după el, sau ca jocuri ale naturii sau cel mult ca rămășițele animalelor înecate prin po-

top, de și între fosile se găsesc și animale care trăiau în apă deci nu puteau fi omorâte de potop. Altă interpretare nu se cuvenea, după capii bisericești.

Numai Leonardo da Vinci, înaintea lui Palis:y, ș'a dat seamă că fosilele găsite în dealuri și munți, nu pot fi de cât rămășițele animalelor care au trăit odată în mările ce acopereau locurile devenite apoi uscături.

Judecata dreaptă l'a dus și pe Palissy la aceeași încheiere, pe baza observațiunilor numeroase făcute în excursiunile din lungul și latul țării.

Astfel numele celor doi oameni de seamă ai Renașterii se întâlnesc iarăși alătura, ca dovadă de adâncul lor spirit critic.

Dar Palissy nu este numai înaintaș în știința paleontologiei. Consecvent interpretării date fosilelor, el rămâne un înaintaș și în stratigrafie. Păturile din care se pot culege fosilele fiind depuse în mări, urmează că configurația pământului n'a fost întotdeauna aceeași. Unde e uscat, altă dată s'a întins apa, iar dintre păturile diferite așezate unele peste altele, cele mai dedesupt sunt mai vechi de cât cele așezate deasupra.

Aceasta este legea de suprapunere din geologie, temeiul stratigrafiei, intrată în știință abea cu vre-o trei secole după Palissy.

În acest chip olarul silit să caute pietre de măcinat pentru smalt, bizuindu-se pe puterea observării amănunțite, ajunge la concluzii care devin adevăruri nestrămutate, cu mult după moartea lui.

Știința oficială era încătușată religiei. Independența lui Palissy devine în împrejurările furtunelor ce-l înconjurau, un adevărat eroism. Cu mult mai târziu bătrânul Galileu este silit să se lepede de părerile lui științifice, spre a nu fi ars pe rug.

Sfârșitul. Spre bătrânețe nu scapă nici Palissy de urmările catolicismului. Calvinist convins, a rămas astfel fără frică de amenințări sau chinuri.

Catolicii îl urmăresc de multă vreme. La cele din urmă nu-l mai poate nimeni ocroti. A scăpat de închisoare când ducele de Montpensier l'a luat sub ocrotire; ca prin minune a scăpat de masacrul din noaptea de St. Barthelemy.

Bătrânul gârbovit de o viață sbuciumată, este închis la vârsta de 80 ani în Bastilia, împreună cu alți protestanți. Aici moare de mizerie și rea tratare, sugrumat de foame și necurătenie.

În fața morții rămâne acelaș, semeț; ca și Socrate o privește cu seninătatea datorită convingerei. Bătrânul Galileu a cedat amenințărilor inchișiției; în fața altarului s'a lepădat de părerile sale științifice, socotite drept potrivnice bisericii, măcar că în șoaptă ar fi spus: „E pur si muove”.

Bătrânul Palissy nici în fața regelui n'a șovăit. Henric al II-lea, fiul Caterinei de Medicis, care l'a scăpat odată dela măcel, a vizitat pe Palissy în închisoare. Ii spusese că va fi iertat dacă va reveni la catolicism.

Regele imploră chiar pe protejatul mamei sale să facă acest pas, spre a fi scăpat de moarte. El Regele, nu-l poate apăra de furia Guizarzilor și a poporului.

Răspunsul bătrânului savant a fost demn de viața ce a dus'o :

„Mi-ai spus de mai multe ori, zice puternicului personaj, că ți-e milă de mine ; și eu am milă de Tine, care ai pronunțat cuvintele : sunt silit la aceasta ! Nu sunt vorbele unui rege. Nici liga, nici poporul, nici Tu, nu vei putea sili pe un olar să-și plece genunchii înaintea statuelor, pentru că eu știu să mor !”

*
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Viața întreagă a olarului savant este pilduitoare. Munca i-a fost călăuza. Nici sărăcia, nici hoala, nici neîncrederea celor din jur, nu l'au făcut să șovăie. Prin muncă a biruit ; ea i-a adus mulțumire sufletească și chiar măririi.

Convingerile sale științifice și religioase le-a spus pe față. Nu l'au doborât nici ironia unora, nici tortura ori umilința.

A rămas neclintit ca un falnic stejar înfruntând furtuna și fulgerile.

A avut o viață frumoasă, fericită. Nici moartea nu l'a făcut să se îndoiaie.

Asemenea oameni susțin mersul civilizației spre culmi tot mai senine. În fața urmașilor rămân ca icoana desăvârșitei vrednicii omenești.

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
Introducere	3
Văltoarea vremii	6
Invățătura	8
Tăctor de sticlă	9
Priveșia	10
O întâmplare	11
Vase smălțuite	12
Zilele de Chin	15
Calvinismul	18
Leonardo da Vinci și B. Palissy	19
Olarul savant	21
Fosilele	24
Sfârșitul	26

CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE

împreună cu

PAGINI ALESE

(SERIE NOUĂ)

editate de „CARTEA ROMÂNEASCĂ”, se completează prin cuprinsul lor, științific la cele dintâi, literar la celelalte.

Ambele pot da ori cui puțința să-și înjghebe o modestă bibliotecă proprie, cu mijloace foarte puține.

Cereți catalogul cărților apărute.

VIAȚA OAMENILOR DE SAMA

întotdeauna a format lectura înviorătoare a celor în vârstă ca și a copiilor. Cultura popoarelor are la temelie adesea Viața Sfinților sau a lui Alexandru Machedon.

În biografii se găsesc oricând un bun îndemn, o înțeleaptă vorbă, exemple de voință.

De aceia și în **Cunoștințe Folositoare** sunt cuprinse numeroase biografii, scrise pe înțelesul tuturor. Merită să fie băgate'n samă.

S'au tipărit până acum:

Pasteur de *C. Motaș* Lei 10.

Oameni de inițiativă de *Ap. C. Culea* Lei 5.

H. Ford de *Ing. N. Ganea* Lei 5.

M. Berthelot de *Căp. M. Zapan* Lei 5.

A. Șaguna de *I. Lupăș* Lei 10.

Sp. C. Haret de *I. Simionescu* Lei 5.

N. Milescu de *I. Simionescu* Lei 5.

Anastasia Șaguna de *I. Lupăș* Lei 5.

Olarul Savant de *I. Simionescu* Lei 8.

**Cunoașteți și alte țări
ca să
iubiți mai adânc pe a voastră!**

Singura din țară în care se cuprind descrieri
și călătorii prin țări străine, este biblioteca

CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE

neprețuită, bogată, scrisă de specialiști.

BCU **Citiți**: Central University Library Cluj

- Lituania** de *G. Nastase*
- Danemarca** de *Magda D. Nicolaescu*
- Coasta de Azur** de *I. Simionescu*
- Elveția** de *Traian Zaharia*
- Austria** de *I. Simionescu*
- Belgia** de *Traian Zaharia*
- Afganistanul** de *I. Simionescu*
- Din Norvegia** de *I. Conea*
- Japonia** de *I. Simionescu*
- Intr'o mânăstire din Himalaya** de *Mircea Ellade*

Tot ce vă trebuie

**Cărți, hârtie, caiete, creioane,
găsiți**

la marea librărie

„CARTEA ROMÂNEASCĂ“

Se pot face comenzi și din provincie.

**Cereți cataloagele și trimeteți suma
prin mandat poștal.**

pe adresa

„CARTEA ROMÂNEASCĂ“

Bd. Carol I, No. 3

București

- No. 11. Creșterea porcilor de *C. Oescu*.
- " 14. Pelagra de prof. *V. Babeș*
- " 15. Alegerea semințelor de *C. Lacrițianu*
- " 17. Rătăcirii bolșeviste de *Maior I. Mihai*.
- " 20. Răsadnița și plantele din răsad de *V. Sadoveanu*.
- " 22. Meșteșugul vopsitului cu burueni de *Art. Gorovei*.
- " 24. Păstrarea cărnei de porc de *G. Gheorghiu*.
- " 25. Calul de prof. *E. Udrișchi*.
- " 27. Cum trebuie să ne hrănim de *E. Severin*.
- " 29. Beția de Dr. *Enil Gheorghiu*.
- " 30. Lămurirea Constituției de *Artur Gorovei*.
- " 36. Omul și societatea de *Al. Giuglea*.
- " 37. Bucătăria sătenții de *Maria Gen. Dobrescu*.
- " 38. Sfecla de Zahăr de *C. Lacrițianu*.
- " 39. Ingrășarea pământului de *I. M. Dobrescu*.
- " 40. Friguri de baltă de *Dr. T. Dumitrescu*.
- " 41. Banul de *A. Giuglea*.
- " 42. Sfaturi practice de *Ing. A. Schorr*.
- " 43. Lămurirea Calendarului de *A. Giuglea*.
- " 44. Conjunctivita granuloasă de *Dr. I. Glăvan*
- " 45. Burueni de leac de *A. Volanschi*.
- " 46. Sfaturi casnice de *Maica Raluca*.
- " 47. Cultura tomatelor de *I. Isvoranu*.
- " 48. Rețete pentru gospodine de *Maica Raluca*
- " 49. Lingoarea de *Dr. T. Dumitrescu*.
- " 50. Blenoragia sau sculamentul de *Dr. N. Joănuț*
- " 51. Practica agricolă de *A. Bejenariu*.
- " 52. Apa de băut de *Dr. I. Bălțeanu*.
- " 53. Tifosul Exantematic de *Dr. Tudor Dumitrescu*.
- " 54. Boalele animalelor de *I. Popu-Câmpeanu*.
- " 55. Lucrări din pănușile de porumb de *Titus G. Minea*
- " 56. Cartoful de *I. Popu-Câmpeanu*.
- " 57. Cum să trăim de *Dr. F. Grünfeld*
- " 58. Lucrări din pae și sorg de *Titus G. Minea*

Seria C „Din lumea largă“.

- " 3. Munții Apuseni de *M. David*.
- " 5. Bucovina de *I. Simionescu*.
- " 6. Basarabia de *G. Năstase*.
- " 7. Dobrogea de *C. Brătescu*.
- " 10. Viața în adâncul mărilor de *C. Motaș*
- " 11.—12. A. Șaguna de *I. Lupaș*.
- " 16. Lituania de *G. Năstase*.
- " 17. Câmpia Transilvaniei de *Ion Popu-Câmpeanu*
- " 18. Moldova de *I. Simionescu*.
- " 19. Românii din Ungaria de *I. Georgescu*
- " 20. Jud. Turda-Arieș de *I. Mureșeanu*
- " 21. Țara Hațegului de *Gavril Todica*.
- " 22. Sp. C. Haret de *I. Simionescu*.
- " 23. Danemarca de *Magda D. Nicolaescu*

- No. 24. N. Milescu în China de *I. Simionescu*.
 " 25. Cetățile moldovenești de pe Nistru de *Anostol D. Culea*.
 " 26. Românii din Bulgaria de *Em. Bucuța*.
 " 27. Valea Jiului din Ardeal de *P. Hossu-Longin*.
 " 28. Țara Bârsei de *N. Orghiaan*.
 " 29. Vechiul ținut al Sucevei de *V. Ciurea*.
 " 30. Macedo-Românii de *Tache Papahagi*.
 " 31. Românii din Banatul Jugoslav de *Pr. Bizerea*.
 " 32. Coasta de Azur de *I. Simionescu*.
 " 33. Elveția de *Traian G. Zaharia*.
 " 34. Maramureșul de *Gh. Vornicu*.
 " 35. Austria de *I. Simionescu*.
 " 36. Belgia de *Traian Gh. Zaharia*.
 " 37. Afganistanul de *I. Simionescu*.
 " 38. Anastasia Șaguna de *Dr. I. Lupaș*.
 " 39. Blajul de *Alexandru Lupeanu-Melin*.
 " 40. Marea Neagră de *Dr. I. Lepși*.
 " 41. Pe urmele lui Robinson Crusoe de *I. Simionescu*.
 " 42. Din Norvegia de *I. Conea*.
 " 43. Din vremea lui Ștefan cel Mare de *Gen. R. Rosetti*.
 " 44. Japonia de *I. Simionescu*.
 " 45. Olarul Savant de *I. Simionescu*.
 " 46. Într-o mănăstire din Himalaya de *Mircea Eliade*.

Seria D. „Știință aplicată“

- No 1. Fabricarea săpunului de *A. Schorr*.
 " 2. Motorul Diesel de *Ing. Casetti*.
 " 3. Industria Parfumului de *E. Severin*.
 " 4.—5. Aerul lichid de *Ilie Matei*.
 " 6. Industria Azotului de *L. Caton*.
 " 7.—9. Locomotiva de *Ing. Casetti*.
 " 10. Aeroplanul de *Dr. V. Anastasiu*.
 " 11. Baloane și dirijabile de *C. Mihăilescu*.
 " 12. Betonul armat de *Ing. N. Ganea*.
 " 13. Gări și trenuri de *G. Șiadbei*.
 " 15. Aparat de Radiofonie de *Căpt. M. Zapan*.
 " 16. Tiparul de *Vasile Romanescu*.
 " 17. Ce se scoate din cărbuni de *C. V. Gheorghiu*.
 " 18. Industria materiilor colorante de *G. A. Florea*.
 " 19. Fotografia de *Căpit. M. Zapan*.
 " 20. Industria zahărului de *G. I. Baboianu*.
 " 21. Șase montaje de radio de *Căpit. M. Zapan*.
 " 22. Cinematografia de *Căpit. M. Zapan*.
 " 23. Automobilul de Căpit. de aviație *M. Pantazi*.
 " 24. Fabricarea sticlei de *G. A. Florea*.
 " 25. Gazele otrăvitoare de *Căpit. M. Zapan*.
 " 26. Impăierea păsărilor de *N. C. Pănescu*.